

Bojan Žikić

ANTROPOLOGIJA AIDS-A: RIZIČNO PONAŠANJE INTRAVENSKIH KORISNIKA DROGE

**Beograd: Srpski genealoški centar i Odeljenje za etnologiju
i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, 2006., 264 str.**

Antropologija AIDS-a: Rizično ponašanje intravenskih korisnika droge autora Bojana Žikića je knjiga koju je emotivno teško čitati ili, parafrazirajući naslov knjige Ruth Behar, to je antropologija koja ti slama srce (*The Vulnerable Observer: Anthropology that Breaks your Heart*, Beacon Press, 1997). Ruth Behar u istoj knjizi zaključuje da "antropologiju koja ti ne slomi srce jednostavno nije vrijedno raditi". Navedeni naslov je pravi dokaz kako se takva antropologija radi.

Na 255 stranica podijeljenih u šest poglavlja pogođenim senzibilitetom izvanrednog etnografa autor prodire u svijet i svakodnevni život u, nama 'drugima', nenormalnu normalu intravenskih korisnika droge u Beogradu 2004. i 2005. godine. Čisto, jasno i okrutno precizno autor nas uvodi u stvarnost koju sasvim malo namjerno antropologizira i egzotizira pa imamo ponekad dojam da je riječ o nekom urbanom plemenu, ali u velikom dijelu stavlja голу naraciju i ogoljeli glas svojih kazivača ravno pred svoje čitatelje. Knjiga se čita brzo i u jednom dahu i literarno-gorki okus koji ostavlja u ustima je vrlo sličan dojmu koji ostavljaju primjerice *Wir Kinder vom Bahnhof Zoo* (Christiane F. & Horst Rieck, Harenberg Verlag, 1978).

Antropologija AIDS-a je jednako tako i dio recentnog trenda u medicinskoj antropologiji da se rade primijenjena istraživanja koja često jesu, iako ne moraju nužno biti, dio nekog sustavnog zdravstvenog projekta te time medicinski antropolozi izravno sudjeluju u kreiranju znanja o pojedinim zdravstvenim i medicinskim problemima iako ne uvijek i u njihovu rješavanju, koje i dalje ostaje u rukama fukoovskih institucija društva. Istraživački pothvat u koji se upustio autor Bojan Žikić od prosinca 2004. do travnja 2005. godine bio je na neki način dodatak i nastavak napora Liječnika svijeta (*Doctors of the World*), koji su u trogodišnjem razdoblju neposredno prije toga djelovali u Beogradu na edukaciji, ali i zaštiti populacije intravenoznih korisnika droga (IVKD) te olakšavanju njihove svakodnevnice. Istraživački model je preuzet s Imperial College Londona, koji je slično istraživanje proveo u Rusiji i Velikoj Britaniji, a istraživanje opisano u ovoj knjizi je bilo jedinstveno ne samo za područje Srbije nego i za područje cijele Jugoistočne Europe. Putem seminara, radionica i relevantne literature stručnjaci s ICL-a su educirali beogradski istraživački tim o stvaranju uzorka istraživanja, ali i sadržaja intervjua. Naime, analitički cilj ove etnografije beogradskih intravenoznih korisnika droga bio je vrlo specifičan: istražiti faktore rizika koji tu populaciju čine posebno podložnom zarazi HIV-om i virusom Hepatitisa C, tj. provjeriti što je sve rizično ponašanje koje ih čini podložnima tim zarazama u njihovoj svakodnevnici sa stajališta

istraživača, ali i što oni sami definiraju, vide i shvaćaju kao rizično ponašanje i moguću zarazu virusima koji se prenose krvlju i tjelesnim tekućinama prema svojoj praksi intravenoznog uzimanja droge. Stoga su i najvažniji zaključci istraživanja vezani upravo uz nesrazmjer između biomedicinskih, pa onda zbog medijski posredovanih opisa intravenoznog uzimanja droge i naših, svakodnevnih percepcija o tome što sve jest 'opasno' u dijeljenju pribora za intravenozno ubrizgavanje droge, ali i seksualnih odnosa s IVKD, i njihovih percepcija, čija je inherentna logika, racionalnost ili kauzalnost uvjetovana nizom čimbenika: jesu li u krizi ili nisu, je li im mjesto na kojem ubrizgavaju drogu u blizini ili se nalaze na nekom 'krivom' kraju grada, imaju li partnera za ubrizgavanje droge tu večer, jesu li zaposlenici u ljekarni benevolentni prema 'narkomanima' ili neprijateljski raspoloženi i 'neće dat' novi pribor za ubrizgavanje droge.

I dok je za potpuno razumijevanje razlika između našeg poimanja rizika i poimanja rizika onih koje poprilično stereotipno definiramo kao 'rizičnu' populaciju, potrebno, i obvezno, pročitati knjigu, 'općenitiji' zaključak ostaje kao svojevrsna poruka cijele studije: populaciju intravenoznih korisnika droga autor ni po čemu ne može i ne želi definirati kao supkulturu ili kao društvenu skupinu – jedino zajedničko im je uživanje droge.

U poplavi recentne medicinsko-antropološke literature, u koju svakako spada i navedeni naslov, i koja je, za razliku od njega, aktivistički angažirana, prema ideji jedne od najutjecajnijih medicinskih antropologinja današnjice, Nancy Scheper-Hughes, o potrebi antropologije, posebice medicinske, da 'militantno' zagovara stajališta istraživanih koji su, kao medicinske manjine obespravljani ili inferiorni, *Antropologija AIDS-a* je pravo iznenađenje, ali i osvježanje. Zagovarački diskurs potpuno izostaje, kao i potreba da se aktivistički progovara o potrebama te populacije. Iako se na prvi pogled čini čudnim da u antropološkoj postmoderni autor ostaje sasvim sa strane kao nijemi, začuđeni svjedok naracija koje se odvijaju pred njim, ali i pred nama, upravo je u tome i njegova posebnost jer nas, štoviše, odlomak po odlomak, uvlači u svoj/njihov svijet, tj. u njihov svijet kako ga je on doživio i kako je u njega ušao, a da to i ne osjetimo kao njegovu intervenciju ili čak interpretaciju. Svoju antropološku emotivnost i humanost ne postiže dakle, nagovaranjem i zagovaranjem, već ne pravljenjem razlike između znanosti i diskursa, te hrabrošću kojom piše bez da ima potrebe raspredati o 'tekstu', 'drugosti' ili bilo kojoj omiljenoj poštapalici suvremenih antropologa.

Onima gladnima teorije, novih teorijskih promišljanja ili interpretacija ova knjiga neće donijeti ništa novo. No, vrlo je jasno da to autoru i nije bila namjera. U literarno iznimno zanimljivom predgovoru (nije li antropologija ipak samo poezija koja se pretvara da je znanost, kao što su rekli Jacku Kerouacu na profesionalnoj orijentaciji pri upisu na fakultet) autor sam kaže da je to knjiga o strahu, knjiga koja "ne bi trebala da postoji", ali i knjiga koju on sam ne može jednostavno završiti moralizatorskim formulama i klišejima "da se to nikad ne desi ničijoj deci", jer, kao što kaže, spoznao je kao antropolog i čovjek da "život nije torta sa šlagom".

Najveća vrijednost knjige su svakako naracije IVKD, koje, ostavljene nama za interpretaciju, nose mnogo dublje tumačenje i važnost, te činjenica da autor u 250 stranica niti jednom na postavlja možda i logično pitanje – zašto? – i time na najbolji mogući način izbjegava mogućnost vrijednosnih sudova koje bismo mogli stvoriti o ljudima koji su nam 'rizični' ili, napokon, time antropologiji i daje jedino znanstveno pravo koje joj pripada: reći, pokazati, objasniti i, ako je potrebno, slomiti srce. A tu poruku svi čujemo.

Tanja Bukovčan

Želimir Bašić
VODA ŽIVOTA:
POVIJEST PROIZVODNJE ALKOHOLNIH PIĆA

Šibenik: Tiskara Malenica, 2006. 153 str.

Osim arheoloških radova koji fragmentarno opisuju kulturu proizvodnje i uživanja alkohola već u neolitik i eneolitik te kasnije u antici, nema mnogo cjelovitih pregleda koji kronološki prate kulturu proizvodnje i uživanja jakih alkoholnih pića na području Hrvatske. O porijeklu vina i običajima vezanim uz vino u grčkom i rimskom svijetu te i poslije u povijesti, mnogo je već napisano. No, osim vina postoje i drugi alkoholni napitci, poput piva te alkoholna pića od meda, jabuka ili primjerice brezova soka, čiju proizvodnju je također moguće prikazati i pratiti tijekom određenog vremena ili na nekom prostoru, odnosno u nekoj kulturi.

Bašićeva knjiga nije povijesna niti znanstvena studija već popularni uradak na koji se svakako treba osvrnuti u nedostatku drugih znanstvenih istraživanja i radova o kulturi i praksi pijenja te proizvodnji alkoholnih pića. Ova knjiga nije pisana iz perspektive agromske ili ekonomske struke, već autor pokušava proizvodnju alkoholnih pića smjestiti u društveni i povijesni kontekst i zbog toga bi mogla koristiti i u etnološkim istraživanjima hrane i pića. Prije svega tu je mnoštvo raznovolikih izvora (spisa o ljekarništvu, gospodarskih izvještaja, pravnih propisa i zakona, arheoloških studija i radova iz povijesti i etnologije), kojima se autor koristi kako bi što dosljednije mogao pratiti razvoj i tijek proizvodnje jakih alkoholnih pića. Odnosi u koje su ti izvori postavljeni prihvatljive su smjernice za daljnja istraživanja, osobito etnologa ili kulturnog antropologa. Naime, unutar područja antropologije pića etnolozi i kulturni antropolozi vodili su se idejom multidisciplinarnog pristupa koji omogućuje bolji uvid u raznolike prakse i kulture pijenja diljem svijeta. Stoga je i ova knjiga vrijedan prinos spomenutim istraživanjima.

Opis današnjeg prostora hrvatske države detaljnije počinje obrađivati dolaskom Slavena, odnosno Hrvata. Bašić primjećuje kako je povijest alkoholnih pića lakše pratiti